

Izvorni znanstveni rad
UDK 32(042)(316.64)(079.5) 328 (316.64)

Politički stavovi i pozicije hrvatskih saborskih zastupnika u mandatu 1990-1992.

DEJAN JOVIĆ*

Sažetak

U tekstu se objavljuju rezultati anketnog istraživanja obavljenog među 97 zastupnika u prvom sazivu (1990-1992) hrvatskog Sabora nakon kompetitivnih izbora provedenih u proljeće 1990. Zastupnici su odgovarali na 56 pitanja o statusu zastupnika, odnosu zastupnika prema Saboru, strankama, biračima, javnosti i interesnim grupama, definirali su vlastite pozicije i pozicije parlamentarnih stranaka u političkom prostoru (na skali lijevo-desno), određivali prioritete u hrvatskoj politici, analizirali proces odlučivanja u parlamentu i izvan njega, te vlastiti utjecaj u pojedinim fazama odlučivanja, kao i odnose između sabora, vlade i predsjednika Republike. Na kraju teksta se navode rezultati ocjenjivanja uspješnosti vodene politike, te ocjena odnosa vladajuće stranke (HDZ) i države prema medijima i poduzećima. Radi se o prvom istraživanju provedenom među saborskim zastupnicima, čime je utemeljena mogućnost daljnjih longitudinalnih empirijskih istraživanja hrvatskog parlamentarizma.

U okviru istraživačkog projekta "Izbori, stranke i političko ponašanje birača", pod vodstvom prof. dr. Zdravka Tomca, u lipnju i srpnju 1992. provedeno je anketno istraživanje stavova zastupnika u Saboru Republike Hrvatske. Istraživanje je provedeno anonimnom pisanom anketom koja je sadržavala 56 pitanja, a anketni upitnik zastupnici su dobili poštom.

Ciljevi istraživanja bili su višestruki. Prije svega, htjelo se dobiti osnovni uvid u stavove zastupnika u prvom sazivu hrvatskog parlamenta izabranom na kompetitivnim demokratskim izborima. Također, takvo je istraživanje provedeno kao prvi istraživački projekt u okviru mogućeg longitudinalno organiziranog istraživanja stavova i vrijednosnih orijentacija zastupnika u hrvatskom parlamentu

* Dejan Jović, mladi istraživač na projektu "Izbori, stranke i političko ponašanje birača" Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

u sljedećim sazivima. Napokon, rezultati anketnog istraživanja morali bi biti usporedivi s odgovarajućim istraživačkim pothvatima u ostalim "novim demokracijama", osobito u novim evropskim državama, a među njima u onima koje pripadaju "srednjoevropskom političkom prostoru".

Istraživanje je organizirano u okolnostima koje nisu bile povoljne za njegov pun uspjeh. Tri su okolnosti mogle nepovoljno utjecati na njegov razvoj i rezultate. Prvo, stanovit broj zastupnika - zastupnici Srpske demokratske stranke, te neki drugi zastupnici srpske narodnosti izabrani na listama SDP, SSH ili kao nezavisni kandidati - početkom 1991. godine prestao je sudjelovati u radu Sabora. Drugo, istraživanje se provodilo u latentno izvanrednim političkim okolnostima uvjetovanim agresijom na hrvatski državni prostor i nemogućnošću (političkog) komuniciranja s dijelom tog prostora. I, napokon, istraživanje je započeto gotovo uoči raspisivanja parlamentarnih izbora za drugi saziv Sabora (koji su raspisani 24. lipnja 1992) pa je to bitno otežalo tehničke uvjete njegova realiziranja.

Od 352 zastupnika Sabora (koliko ih je izabrano na izborima u travnju i svibnju 1990), anketni je upitnik popunilo 97 zastupnika. S obzirom da je broj zastupnika koji su stvarno i sudjelovali u radu Sabora bio 317 (*Sabor Republike Hrvatske 1990-92*; 1992), odaziv od oko jedne trećine zastupnika potvrđuje iskustva drugih istraživača koji koriste model ispitivanja poštanskim komuniciranjem: odaziv je gotovo uvijek oko jedne trećine.

No, struktura ispitanika koji su ispunili anketni upitnik vrlo je reprezentativna u odnosu na sastav cjelokupnog Sabora. Od 97 zastupnika koji su sudjelovali u istraživanju, 54 (55.7 posto) u trenutku istraživanja bili su članovi Hrvatske demokratske zajednice. Četvorica ispitanika su izjavila da su birani na listi te stranke, ali da su je napustili u razdoblju od trenutka izbora u parlament do trenutka provođenja istraživanja. Takva zastupljenost zastupnika HDZ-a gotovo je istovjetna zastupljenosti zastupnika te stranke u tadašnjem sazivu Sabora (57.6 posto). Druga po zastupljenosti u istraživanju, kao i u Saboru, bila je Stranka demokratskih promjena (SDPH), čiji je 21 zastupnik sudjelovao u istraživanju. Time je udjel njenih zastupnika u dobivenom uzorku (21.6 posto) gotovo istovjetan udjelu te stranke u sazivu Sabora (21 posto). Od ostalih stranaka, u istraživanju su sudjelovali i zastupnici Hrvatske kršćanske demokratske stranke (trojica), Hrvatske narodne stranke (trojica), Hrvatske socijalno-liberalne stranke (dvojica), Hrvatske demokratske stranke (dvojica) po jedan zastupnik Hrvatske seljačke stranke i Hrvatske stranke prava, te deset zastupnika koji nisu bili članovi nijedne stranke.

Usporedba prvog i drugog postavljenog pitanja pokazuje da se u toku prvog mandata dogodilo nekoliko prelazaka iz stranke na čijoj je listi neki kandidat bio izabran u neku drugu stranku. Iz HDZ-a u neku drugu stranku prešlo je četvero zastupnika (od 58). U SDPH je, među ispitanicima, bio i jedan koji nije izabran na listi te stranke, ali joj se u toku mandata pridružio. Također, pojavili su se i zastupnici Hrvatske narodne stranke, koja se nije kandidirala na izborima 1990. (jer još nije bila ni osnovana), te Hrvatske stranke prava. Taj nalaz istraživanja (koji bi bio zasigurno još pojačan da su u njemu sudjelovali i zastupnici srpske narodnosti, koji su u većem broju prelazili iz SDPH i SSH u SDS) potvrđuje tezu da se stabilnost parlamenata po kriteriju malog broja prelazaka iz stranke u stranku rijetko kada u kompetitivnim demokracijama postiže prije trećeg parlamentarnog saziva. (Kranjc, 1993)

Za ovu je analizu, međutim, bitno da su samo dva zastupnička kluba bila relevantna u prvom sazivu hrvatskog parlamenta: klub HDZ i SDP. Taj je parlament, naime, imao bitna obilježja dvostranačkog parlamenta (Kasapović, 1992). Tako je i u uzorku koji smo dobili ovim istraživanjem: u njemu ćemo sve komparacije (dobivene krostabulacijskim kompariranjem) moći izvesti samo za zastupnike HDZ i SDP.

Po još jednom kriteriju može se reći da zastupnici koji su odgovorili na anketni upitnik mogu biti dovoljno "reprezentativni" za indiciranje stavova i orijentacija cijelog saziva prvog Sabora. Naime, njihov sastav po kriteriju članstva u nekom od tri doma tadašnjeg parlamenta gotovo je identičan sastavu Sabora u cjelini. Od 97 zastupnika koji su obuhvaćeni istraživanjem njih 47 (48.5 posto) zastupnici su u Vijeću udruženog rada, a u tadašnjem Saboru je to vijeće imalo 160, ili 44.9 posto ukupnog broja zastupnika. Od 97 anketiranih zastupnika njih 29 bili su zastupnici Vijeća općina (29.9 posto), dok je u Saboru to vijeće imalo 32.5 posto ukupnog broja zastupnika. Napokon, 21 (21.6 posto) anketirani zastupnik svoju je zastupničku dužnost ostvarivao u Društveno-političkom vijeću. U Saboru je to vijeće imalo 80 zastupnika (22.5 posto). Takva distribucija frekvencija po kriterijima stranačke pripadnosti i članstva u jednom od vijeća gotovo je iznenađujuće bliska stvarnim omjerima u Saboru u sazivu od 1990. do 1992. Ona dopušta generalizacije, naravno, uz odgovarajuću rezervu, budući da anketni uzorak zastupnika nije potpuno reprezentativan.

Treće anketno pitanje (o statusu zastupnika unutar stranke) pokazuje da su četvorica zastupnika u uzorku članovi vodstva stranke na regionalnoj razini, devetnaestorica su članovi šireg, a desetorica užeg stranačkog vodstva.

U stanovitom smislu, još se tri pitanja (postavljena na samom kraju anketnog upitnika, i bitno odvojena od ostalih posebnom molbom da se na njih odgovori) mogu smatrati "pomoćnim" legitimirajućim varijablama ovog istraživanja. To su pitanja o političkoj prošlosti anketiranih zastupnika. Ta će pitanja biti važna za eventualna istraživanja stvaranja "novih političkih elita" u našoj državi, te za modele selekcije političkog personala u okviru "rupt-forme" (Zajc, 1993). Najprije se pitalo: "Jeste li u prošlosti bili član Saveza komunista Hrvatske?" Zanimljivo je da je samo jedan ispitanik odbio odgovoriti na ta pitanja. Od 97 anketiranih zastupnika, 41 (42.3 posto) je bio član Saveza komunista Hrvatske, a 55 (56.7 posto) nikad nisu bili članovi te organizacije. Svi zastupnici SDP u našem istraživanju (njih 21) bili su članovi te organizacije, dok je od 54 zastupnika iz HDZ nekadašnjoj vladajućoj organizaciji pripadalo 13 (24.1 posto)

Na pitanje: "Jeste li u socijalističkom poretku obnašali neku profesionalnu političku funkciju?", ispitanici su mogli odgovoriti jednim od pet ponuđenih modaliteta odgovora. Izrazita većina (80 od 97, dakle, 82.5 posto) ispitanika odgovorila je: "ne". Od 54 zastupnika HDZ, pedeset ih je odgovorilo tako. Od 21 zastupnika SDP, tako je odgovorilo 10. Trinaestorica zastupnika (od toga trojica iz HDZ i devetorica iz SDP) bili su profesionalni funkcionari na općinskoj razini, a po jedan na regionalnoj i na republičkoj razini.

Napokon, ispitanici koji su bili članovi SKH, zamoljeni su da kažu kad su prestali biti članovi te organizacije. Sedmorica (od toga šestorica iz HDZ) prestali su to biti 1971. godine ili ranije. Između 1972. i 1980. godine (dakle, između godine intenzivne interne "diferencijacije" u okviru SKH i godine smrti nekadašnjeg jugoslavenskog predsjednika Josipa Broza) prestalo je članstvo u

SKH dvojici ispitanika (obojska su iz HDZ). Između 1981. i 1989. godine iz te su organizacije istupila šestorica zastupnika, a jedan nakon raspisivanja, ali prije završetka izbora 1990. godine. Četvorica zastupnika izašla su iz SKH poslije izbora 1990, dok 19 ispitanika (svi iz SDP) kažu da nisu napustili SKH, nego da su ostali članovima SDPH, kao stranke pravnog nasljedstva nekadašnjeg Saveza komunista Hrvatske (Jović, 1993).

Ovaj će prikaz osnovnih rezultata istraživanja dati samo tri vrste elementarnih podataka. Prvo, u osnovnim crtama prikazat ćemo sva postavljena pitanja i frekvencije u okviru elementarne statističke obrade istraživačkog materijala. Drugo, na nekim ćemo mjestima (koja smo selektirali iz cjeline istraživanja) navesti vrijednosti aritmetičkih sredina (Mean) dobivenih odgovora. Treće, prikazat ćemo osnovne nalaze krostabulacija u okviru deskriptivne statistike za one varijable koje smo izabrali kao relevantne za ovako elementarnu analizu.

Da bismo tekst učinili što preglednijim, a rezultate što jasnijim, sve dobivene nalaze razvrstat ćemo u sedam analitičkih cjelina.

1. Status zastupnika: odnos zastupnika prema Saboru, strankama, biračima, regijama, javnosti i interesnim grupama

U ovoj cjelini prikazat ćemo nalaze istraživanja kroz odgovore na sedam (od 56) postavljenih pitanja u upitniku. Ona se odnose na prelazak zastupnika iz stranke u stranku tijekom trajanja mandata (pit. 4); na zakonsko omogućavanje opoziva zastupnika tijekom trajanja mandata (pit. 5); na poziciju zastupnika prema vodstvu stranke kojoj pripada (pit. 6); na učestalost odstupanja od odluka vodstva stranke kojoj zastupnik pripada (pit. 7); na percepciju zastupničke pozicije prema interesnim grupama koje zastupa (pit. 12); na zastupljenost interesa općina i regija u odlukama Sabora (pit. 16), te na moguće ponovno kandidiranje za mjesto saborskog zastupnika u predstojećem mandatu (pit. 54).

Na pitanje: "Mislite li da bi trebalo dopustiti prelazak zastupnika iz jedne stranke u drugu tijekom trajanja mandata?", 28 (28.9 posto) zastupnika odgovorilo je potvrdno, a 66 (68.0 posto) zastupnika negativno. Trojica zastupnika nisu odgovorila na pitanje. U obje velike stranke u parlamentu većina ispitanika misli da ne bi trebalo dopustiti prelazke iz stranke u stranku za vrijeme trajanja mandata: u HDZ za takvu se mogućnost izjasnilo 14 zastupnika, a 38 protiv, u SDP je omjer četiri prema 17.

"Mislite li da bi zakonom trebalo omogućiti opoziv zastupnika tijekom trajanja njegova mandata?", glasilo je peto pitanje. Dva su odgovora bila moguća: "da" odgovorilo je 24 (24.7 posto) zastupnika, a "načelno ne, osim u vrlo teškim slučajevima povrede zakona" zaokružila su 72 (74.2 posto) ispitanika. Tako formulirani modaliteti pretpostavljali su da može postojati realna dilema samo oko "vrlo teških slučajeva povrede zakona", pa je izostala mogućnost da ispitanici odgovore s bezrezervno "ne". Također, u obje stranke koje ovdje detaljnije analiziramo većina ispitanika je odabrala tu drugu mogućnost. Zanimljivo je da se za mogućnost opoziva zastupnika tijekom trajanja mandata razmjerno nešto više zalažu ispitanici iz HDZ: 17 od 54 (ili 31.5 posto), a samo 5 od 21 ispitanika zastupnika SDP.

Skalom intenziteta s četiri modaliteta tražilo se od ispitanika da odgovore na pitanje: "Kako ocjenjujete poželjnu poziciju zastupnika prema vodstvu stranke

kojoj pripadaju". Trojica zastupnika odgovorila su da bi "zastupnici trebali biti potpuno neovisni o vodstvu stranke". Najviše ispitanika (58, dakle 59.8 posto) reklo je da bi "zastupnici trebali biti uglavnom neovisni o vodstvu stranke, ali bi trebali slijediti glavne smjernice stranačke politike. 27 zastupnika iz našeg istraživanja odlučilo se za modalitet: "zastupnici bi uglavnom trebali slijediti odluke vodstva stranke, uz autonomiju u odlučivanju o manje važnim odlukama", dok je sedam ispitanika izjavilo da bi "zastupnici trebali potpuno slijediti upute vodstva stranke".

Slijedećim (sedmim) pitanjem, ispitanici su zamoljeni da kažu "jesu li u obavljanju zastupničke dužnosti slijedili odluke vodstva stranke kojoj pripadaju". Pitanje se, naravno, odnosilo (što je jasno rečeno) samo na zastupnike koji pripadaju nekoj od parlamentarnih stranaka. Najveći broj ispitanika (61, odnosno 62.9 posto) rekao je: "u većini slučajeva ponašao sam se prema odlukama stranačkog vrha". Od 54 ispitanika koji pripadaju HDZ, njih 36 (66.7 posto) tako je odgovorilo. Od 21 zastupnika iz SDP, takav je odgovor dalo 17. No, za razliku od 14 ispitanika iz HDZ, nijedan ispitanik iz SDP nije odgovorio da je "uvijek slijedio odluke vodstva stranke". U obje skupine malen je broj onih koji su rekli da "najčešće nisu slijedili odluke vodstva stranke": tako su odgovorila samo četvorica od ukupnog broja ispitanika (samo jedan iz HDZ i nijedan iz SDP). Jedanaest ispitanika reklo je da se "mnogo puta dogodilo da nisam slijedio odluke vodstva stranke" (trojica iz HDZ i četvorica iz SDP). Ako bi se uspoređivale srednje vrijednosti (Mean) ove dvije stranačke skupine u hrvatskom parlamentu prvog saziva, moglo bi se zaključiti da je vezanost zastupnika HDZ uz odluke vrha njihove stranke bila veća nego vezanosti zastupnika SDP uz odluke vrha te stranke. Budući da se radi o skali mjerenja intenziteta vezanosti uz stranačke odluke, u kojoj je 1 najmanja vezanost ("najčešće nisam slijedio odluke vodstva stranke"), a 4 najviša ("uvijek sam slijedio odluke vodstva stranke", razlike u srednjim vrijednostima između zastupnika HDZ i SDP pokazatelj su intenziteta te veze. Za HDZ je ta vrijednost 3.167 (na skali od 1 do 4), a za zastupnike SDP je 2.810. Moglo bi se, dakle, zaključiti da su zastupnici HDZ u prvom sazivu hrvatskog Sabora (1990 - 1992) bili više vezani uz odluke svog stranačkog vrha od zastupnika SDP.

No, ako se te srednje vrijednosti usporede sa srednjim vrijednostima dobivenim u analizi odgovora na prethodno pitanje, pokazat će se znakovite razlike. Prethodnim (šestim) pitanjem, da podsjetimo, tražilo se od ispitanika da odrede model poželjnog odnosa stranke i zastupnika, dok se sedmim pitanjem tražilo da kažu realno stanje (koliko su puta slijedili stranačke odluke). Zastupnici obiju stranaka drže da bi neovisnost zastupnika o stranačkom vodstvu morala biti veća nego što u stvarnosti jest. Na istoj skali intenziteta (od 1 "potpuno neovisni o vodstvu stranke" do 4 "potpuno slijediti upute vodstva stranke" HDZ ima srednju vrijednost 2.537, a SDP 2.191. Iako se i tu potvrđuje da su zastupnici iz tada glavne opozicijske stranke manje inzistirali na slijedenju odluka stranačkog vrha, u usporedbi s nalazima istraživanja koji govore o faktičkom stanju odnosa stranke i zastupnika, i za tu stranku (kao i za HDZ) može se zaključiti da su zastupnici slijedili vrh stranke češće nego što su to smatrali poželjnim.

Zastupnicima koji su sudjelovali u ovom istraživanju postavljeno je i sljedeće pitanje: "U samom odlučivanju na saborskim sjednicama, zastupnici se najčešće susreću s različitim skupinama interesa koje zastupaju. Molimo vas da između četiri navedene skupine interesa odgovorite koja ima najveći utjecaj na vaše

odlučivanje." Ponudeni modaliteti postavljeni su tako da pokrivaju nekoliko interesnih pozicija koje mogu dominantno utjecati na zastupničko odlučivanje, a od zastupnika se tražilo da odrede preferencijalni prioritet među te četiri pozicije. Raspršenost dobivenih frekvencija odgovora pokazuje da je takvo postavljanje pitanja bilo opravdano. Na to posebno ukazuje činjenica da su zastupnici HDZ i SDP različito centralizirali svoje pozicije s obzirom na navedene interesne skupine.

Najveći broj zastupnika (32, odnosno 33.0 posto) rekao je da najveći utjecaj na njih prilikom odlučivanja ima "interes birača u izbornoj jedinici u kojoj sam izabran". No, dok zastupnici SDP taj odgovor biraju najčešće (11 od 21), zastupnici iz Hrvatske demokratske zajednice mu pretpostavljaju "interes političke stranke kojoj pripadam". Od 54 zastupnika te stranke, 25 ih je na prvo mjesto izdvojilo interes stranke, 11 interes birača u jedinici kojoj su birani, devetorica osobni stav o određenom problemu, a osmorica interes društvenog sloja kojem pripada. Zanimljivo je da i među zastupnicima SDP na drugo mjesto po intenzitetu odabira dolazi "osobni stav o raspravljanoj problemu", a samo po jedan ispitanik se vodi "interesom političke stranke kojoj pripada", odnosno "interesom društvenog sloja kojem pripada". Taj podatak (osim što potvrđuje nalaze prethodnih pitanja, da su zastupnici SDP manje vezani uz svoju stranku nego zastupnici HDZ za svoju) može biti pokazatelj izbjegavanja stranačkog i klasnog ("društveni sloj") u politici SDP. Te dvije točke (da su "partija na vlasti" i da su "stranka radničke klase") ta je stranka, zasigurno htjela izbrisati s liste odgovora koje su joj neposredno poslije prvih izbora 1990. često upućivali.

Ta orijentiranost zastupnika SDP na zastupanje lokalnih interesa, odnosno interesa birača koje predstavljaju, vidi se i iz analize odgovora na pitanje: "jesu li, po Vašem mišljenju, u odlukama Sabora dovoljno zastupljeni i interesi općina i regija?" Zastupnici HDZ najčešće odgovaraju: "da, predstavljeni su onoliko koliko bi trebali" (30 od 54 ispitanika). Među zastupnicima SDP nijedan ne misli tako. Većina tih zastupnika (14 od 21) misli da su općine i regije "predstavljene premalo", dok petorica odgovaraju da one "uopće nisu predstavljene". Koristeći ljestvicu intenziteta (ovog puta od 1 kao najviše vrijednosti: "predstavljene su i više nego što bi trebalo" do 4 kao najniže: "uopće nisu predstavljene") dolazimo do bitno drukčije srednje vrijednosti. Za HDZ ona je 2.093 (dakle, gotovo podudarna modalitetu "predstavljene su koliko bi trebali biti", a za zastupnike SDP je 3.263. Iz tog se podatka može zaključiti da su zastupnici SDP daleko više od zastupnika HDZ inzistirali na predstavljanju lokalnih i regionalnih interesa u Saboru, i da su bili nezadovoljniji njihovom slabom reprezentiranosti u državnom parlamentu od zastupnika HDZ.

Napokon, u tu prvu problemsku skupinu (koja definira poziciju zastupnika prema drugim subjektima političkog odlučivanja) ulazi i odgovor na 54. pitanje iz anketnog upitnika: "planirate li se ponovno kandidirati za funkciju saborskog zastupnika na sljedećim izborima?" Većina ispitanika (61 ili 62.9 posto) odgovorila je "ne, nakon završetka zastupničkog mandata neću se kandidirati ni na kakvu političku funkciju". Tek 22 (22.7 posto) odgovorilo je "da, želio bih se ponovno kandidirati za zastupnika". Od 54 zastupnika vladajuće stranke, 12 je dalo takav odgovor, dok su iz SDP četvorica tako odgovorila. Trinaest ispitanika (devet iz vladajuće stranke) reklo je da se ne planira kandidirati za saborskog zastupnika "ali bi se željeli kandidirati za neku drugu političku funkciju".

Dakle, od 97 ispitanika iz našeg istraživanja, njih 35 namjeravalo je nastaviti parlamentarnu, ili neku drugu političku karijeru. Tako nizak postotak ispitanika voljnih da nastave političku karijeru još je jedan pokazatelj "mladosti" odnosno nestrukturiranosti političkog prostora u novoj demokraciji, kakva je hrvatska. Naime, političari u Saboru nisu vidjeli svoju poziciju kao poziv koji se, kao i svaki drugi, razvija i traje u svom kontinuitetu. Većina ispitanika (62.9 posto!) htjela je (ili je bar tako izjavljivalo) zaustaviti svoju (očigledno uspješnu) karijeru. Tako visok stupanj "gostovanja u politici" nije moguće očekivati ni u jednom sljedećem sazivu sabora. U analizama nastalim na osnovi ovog istraživanja, taj bi podatak bilo korisno usporediti s postotkom ispitanika koji su zamijenili stranku s nekom drugom strankom, jer oba podatka potvrđuju da je proces strukturiranja hrvatskih političkih institucija bio u punom intenzitetu upravo u trenutku provođenja istraživanja, potkraj prvog parlamentarnog mandata hrvatskog Sabora.

2. Definiranje u političkom prostoru: percepcija vlastite pozicije i pozicije političkih stranaka

U dva pitanja (13. i 14) od ispitanika se tražilo da označe pozicije na političkoj lepezi "lijevo - desno" kojima sami pripadaju, odnosno koje pripadaju svakoj od parlamentarnih stranaka. Odlučili smo se za ljestvicu s deset stupnjeva (pri čemu je 1 bilo krajnje lijevo, a 10 krajnje desno) iz tri razloga. Prvo, takve su ljestvice uobičajene u empirijskim istraživanjima političkog prostora i situiranosti političkih subjekata u njima. Drugo, (u dvojbi da li definirati ljestvicu nazivima političkih pozicija: kojih načelno najčešće ima sedam - krajnje lijevo, lijevo, lijevi centar, centar, desni centar, desno, krajnje desno ili je postaviti kao formalno kontinuiranu numeričku skalu koja je sadržajno bipolarno determinirana) odlučili smo se za desetostupanjsku ljestvicu jer ona najvećim dijelom izbjegava stereotipno svrstavanje uz neku od politički oportunih grupa na političkom prostoru. I treće, takva skala je poželjna zato što nema "čistog centra", nego ispitanike "tjera" da se odluče (čak i ako su u samom centru) za 5 ili 6 - dakle za jednu od dviju centralnih pozicija. Iskustva dosadašnjih istraživanja, naime, pokazuju da ispitanici iz oportunih razloga rado biraju poziciju "čistog" centra, koja istraživačima najčešće nije dovoljna za zaključivanje o njihovim političkim usmjerenjima.

Prije nego što počnemo s prikazom podataka, treba reći da su se istraživači odlučili za upotrebu pojmova "lijevo" i "desno" znajući česte primjedbe da se radi o političkoj, a ne politološkoj klasifikaciji stranaka. Pa ipak, uvid u relevantnu svjetsku politološku literaturu ne vodi do takvog zaključka - pojmovi "lijevo" i "desno" potpuno su legitimni i dosad najadekvatniji za označavanje pozicija u političkom prostoru.

Upitani da sami zaokruže broj na ljestvici koji najbolje odgovara njihovoj političkoj poziciji, ispitanici se odlučuju ovako: za poziciju 1 (lijevo) odlučila su se dvojica ispitanika (oba iz SDP), za poziciju 2 - petorica (od kojih četvorica iz SDP), za poziciju 3 - devetorica (svi iz SDP), za poziciju 4 - sedmorica (četvorica iz SDP, dvojica iz HDZ), za poziciju 5 - sedamnaestorica (jedan iz SDP, šestorica iz HDZ); za poziciju 6 - dvadesetorica (od toga 18 iz HDZ, nitko iz SDP); za poziciju 7 - petnaestorica (desetorica iz HDZ); za poziciju 8 - osamnaestorica (od toga 16 iz HDZ), za poziciju 9 - nitko; te za poziciju 10 - jedan (iz HDZ).

Takva raspodjela pozicija dat će ukupno (za sve ispitanike) srednju vrijednost 5.472. Sudeći po toj srednjoj vrijednosti, Sabor bi bio doista centristički: ona je gotovo potpuno identična samom centru (5.5). Ali, grupiranje stranačkih zastupnika unutar Sabora je izrazito. To će pokazati i podatak da je srednja vrijednost pozicije koju su za sebe odabrali zastupnici HDZ 6.5556, a zastupnici SDP - 2.7619. SDP je sebe, dakle, snažno percipirao kao stranku ljevice. Nijedan od njenih zastupnika koji su sudjelovali u ovom istraživanju nije se smjestio na desni dio ljestvice, a samo je jedan odabrao poziciju 5. S druge strane, 45 (od 54) zastupnika HDZ smjestilo se na desnu stranu političke lepeze, a samo osam na lijevu (od toga nitko na pozicije 1, 2 ili 3).

U ukupnom istraživanom korpusu, 55.7 posto ispitanika svoju je poziciju odredilo jednom od ocjena desne strane lepeze (od 6 do 10), a 41.2 posto jednom od pozicija ljevice (između 1 i 5). Iz toga je moguće zaključiti da je: a) postojala snažna polarizacija na lijevi blok (oko SDP) i desni blok (oko HDZ, ali sa snažnijom prisutnošću drugih zastupnika, koji su iskazivali i snažniju desnu usmjerenost, kao npr. HDS), i b) da je saborska većina nedvojbeno sebe percipirala jednom od desnih političkih pozicija (od 6 do 10). Također, c) ekstremne pozicije - barem prema autopercepcijama - bile su marginalizirane: ocjene 1 i 2 odabralo je sedam, a 9 i 10 samo jedan ispitanik.

Pogledajmo kako su zastupnici iz ovog istraživanja ocijenili političke pozicije parlamentarnih stranaka na istoj skali (1 kao lijevo, 10 kao desno). U tablici koja slijede pokazat ćemo srednju vrijednost za poziciju svake od deset parlamentarnih stranaka dobivenu u cjelini ispitivanog korpusa, te posebno srednje vrijednosti koju o pojedinoj stranci imaju zastupnici HDZ i SDP.

Tablica 1. LIJEVO-DESNO POZICIONIRANJE STRANAKA

Stranka	Mean uk.	Mean HDZ	Mean SDP
HDS	7.4845	7.1852	8.0952
HDZ	6.1856	5.9815	7.2857
HKDS	6.4227	6.2407	7.0952
HNS	4.2814	3.6111	6.0000
HSS	5.5052	5.3889	5.8095
HSLŠ	4.5052	4.1481	5.3333
HSP	8.8557	8.6852	8.9524
SDPH	2.7629	2.5556	3.0952
SDH	3.3608	2.8148	4.7143
SSH	2.5567	2.1481	3.0952

Iz podataka prikazanih u ovoj tablici moguće je izvući nekoliko zaključaka. Prvo, najveća je razlika u percepciji pozicije Hrvatske narodne stranke, koja je u doba ovog istraživanja bila najznačajnija (uz HSL) opozicijska stranka. Dok su zastupnici HDZ ovu stranku ocjenjivali lijevom (3.6111), zastupnici SDPH ocijenili su je desnocentrišćkom (6.000). Slična je, iako manja, razlika u percepciji druge važne opozicijske stranke, HSL: zastupnici SDPH smatraju je više desnom (iako još uvijek na samom rubu lijevog centra: 5.333) od zastupnika HDZ (za koje je ona stranka ljevice (4.148)). Drugo, zastupnici obje velike stranke prvog hrvatskog parlamenta smještaju svoju stranku više prema centru, nego što to čine zastupnici one druge stranke. Tako će zastupnici HDZ svoju stranku smjestiti srednjom vrijednosti na mjesto 5.9815 (desni centar), a zastupnici SDP će je ocijeniti kao desnicu (7.285). Zastupnici SDPH svoju će stranku, pak, smatrati lijevom, ali na poziciji 3.0952, dok će je ispitanici iz HDZ ocijeniti još ljevijom od centra ljevice i smjestiti na 2.5556 poziciju. Treće, ako se usporede rezultati dobiveni odgovorom na pitanje o vlastitoj poziciji i poziciji stranke kojoj zastupnik pripada, pokazat će se da postoji visoka podudarnost, ali da ipak ima i razlika. Zastupnici SDP sebe smještaju nešto ljeviše od svoje stranke (autopercepcija je 2.7619, a stranka je 3.0952). Zastupnici HDZ sebe smještaju nešto desnije od svoje stranke (autopercepcija je 6.5556, a stranka ima poziciju 5.9815). To može indicirati zaključak da bi zastupnici obiju stranaka (iako se nalaze u području kojim su označili vlastitu stranku) mogli činiti dodatne pritiske da se HDZ profilira kao snažnije desna, a SDP kao snažnije lijeva pozicija, te da se parlament organizira kao bipolaran. Usporedimo li pozicije koje su dodijelili drugim strankama, vidjet ćemo da zastupnici HDZ svoju poziciju ocjenjuju još desnijom od pozicije HKDS, ali ljevijom od pozicije HDS. "Nešto između" tih dvaju opcija bilo bi vjerojatno prihvatljivo kao politička opcija za većinu tadašnjih zastupnika HDZ. Ostaje otvoreno pitanje (za neka druga istraživanja) nije li upravo taj podatak mogao pokazati kasniju "pretvorbu" vladajuće stranke prema demokrišćanskoj opciji, koju su svojim ujedinjenjem proklamirale upravo te dvije stranke (HDS i HKDS) čije su pozicije ocijenjene bliskim zastupnicima HDZ. Na drugoj strani, zastupnici SDP svoju su poziciju ocijenili ljevijom nego što je pozicija bilo koje tadašnje parlamentarne stranke. I, četvrto; nema dileme o najdesnijoj poziciji Hrvatske stranke prava u dominantnoj percepciji zastupnika obiju stranaka. Također, bliska je ocjena pozicioniranosti (oko samog centra) Hrvatske seljačke stranke. Na lijevom kraju kontinuuma, pak, zastupnici HDZ vide jednu stranku ljevijom od SDP - to je Socijalistička stranka Hrvatske, koju zastupnici SDP smještaju (po srednjoj vrijednosti) na istu poziciju na kojoj vide i vlastitu stranku. Po tom rezultatu, moglo se očekivati da će "ujedinjenje" lijevih političkih stranaka biti mnogo lakše nego što se pokazalo od izbora 1992. do danas.

3. Ciljevi hrvatske politike

Ispitanicima je u 15. pitanju predočeno 14 mogućih dugoročnih ciljeva hrvatske politike, koji su u trenutku provođenja istraživanja (a onda i u trenutku organiziranja izbora za Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske) mogli biti odabrani kao preferencije ispitanika prema hrvatskoj politici. Ciljevi koji su ponudeni kao modaliteti bili su različiti: od područja ljudskih prava, razvoja privatnog poduzetništva, socijalne pravde, suzbijanja nezaposlenosti, duhovne obnove, integracije Hrvatske u evropska udruženja, jačanja vojne i obrambene

moći, demilitarizacije, zaštite prirodnog okoliša, skladnog života Hrvata s drugim narodnim zajednicama u Hrvatskoj, očuvanja nacionalnog jedinstva, poticanja populacijskog rasta, razvoja regionalnih specifičnosti do stabilnosti cijena. Autori upitnika su pred ispitanike namjerno postavili tako "težak" zadatak, jer se gotovo svi (ili barem većinu) od navedenih modaliteta mogu naći u političkim programima svih hrvatskih stranaka i većine zastupnika u tadašnjem Saboru. Pa ipak, htjelo se iz tog mnoštva različitih poželjnih ciljeva, svakog zastupnika "natjerati" da odredi tri prioritetna, ne rangirajući ih, nego samo signalizirajući.

Rezultati su pokazali da je najviše ispitanika (48 odnosno 49.5 posto) među tri najvažnija cilja hrvatske politike smjestilo "socijalnu pravdu i sigurnost", da se 44 ispitanika (45.4 posto) odlučilo za "osiguranje individualnih sloboda", a po 38 zastupnika (39.2 posto) za "razvoj privatnog poduzetništva" i "integraciju Hrvatske u Evropsku zajednicu". Na peto mjesto po frekvenciji odabira dolazi "očuvanje nacionalnog jedinstva" (32 odnosno 33.0 posto). Tih pet vrijednosti (navedenim redoslijedom) može se smatrati najvažnijima za većinu ispitanika.

No, između zastupnika dviju najvećih stranaka postoje znakovite razlike u odgovoru na to pitanje. Zastupnici HDZ na prvo mjesto smještaju (sa po 25 takvih odgovora): "socijalnu pravdu i sigurnost" te "očuvanje nacionalnog jedinstva". Na trećem je mjestu "razvoj privatnog poduzetništva" (24), slijedi "integracija Hrvatske u Evropsku zajednicu" (21), "osiguranje individualnih sloboda" (18) i "duhovna obnova" (17). Za 13 anketiranih zastupnika HDZ jedan od tri prioriteta je "jačanje vojne obrambene moći", dok rijetki odabiru "poticanje populacijskog rasta" (4), "skladan život Hrvata i manjinskih nacionalnih zajednica u Hrvatskoj" (3), "suzbijanje nezaposlenosti" (2), "zaštitu prirodnog okoliša" (2), "stabilnost cijena" (2) i "razvoj regionalnih specifičnosti" (1). Nijedan zastupnik HDZ nije među prioritete uvrstio demilitarizaciju.

Redoslijed je drukčiji kod zastupnika SDP. Najviše njih (14) odlučilo se za "socijalnu pravdu i sigurnost". Na drugom je mjestu "osiguranje individualnih sloboda", a na trećem "integracija Hrvatske u Evropsku zajednicu" (10). Slijede "skladan život Hrvata i manjinskih nacionalnih zajednica u Hrvatskoj" (8), pa "razvoj privatnog poduzetništva" (5), dok su marginalni odgovori "suzbijanje nezaposlenosti" (2), "razvoj regionalnih specifičnosti" (2), "stabilnost cijena" (2), "demilitarizacija" (1) i "očuvanje nacionalnog jedinstva" (1). Nitko se iz SDP nije odlučio među tri prioritetna cilja uvrstiti "duhovnu obnovu", "jačanje vojne obrambene moći", "populacijski rast" i "zaštitu okoliša".

Suglasnost je dakle postignuta između te dvije stranke u zahtjevu za "socijalnom pravdom i sigurnosti", što ne iznenađuje za dvije stranke socijaldemokratskog i narodnjačkog usmjerenja. Dominacija liberalne stranke u parlamentu vjerojatno bi smanjila učestalost odabira tog modaliteta. Razlike su izrazite na *policy* područjima: "duhovne obnove" (dakle, pitanju moraliteta i tradicije, gdje socijaldemokratske stranke i inače imaju najčešće "sudare" s narodnjačko-konzervativnim blokom); "jačanju vojne i obrambene moći" naspram "skladnom životu Hrvata i manjinskih nacionalnih zajednica" (gdje se, zapravo, radi o modelu ostvarenja neupitnog cilja: teritorijalne cjelovitosti Hrvatske); te na pitanju "očuvanja nacionalnog jedinstva" (gdje se razlike mogu objasniti i kao stalni odnos vlasti i opozicije, u kojem opozicija inzistira na različitosti a vladina većina na nacionalnom jedinstvu; ali i različitim gledanjima na regionalizam, na stranački pluralizam, na predstojeće poteze u rješavanju hrvatsko-srpskog spora u Hrvatskoj ...)

Potpuno je očekivano da u tim okolnostima dolazi do marginaliziranja tema kao što su “zaštita prirodnog okoliša”, “razvoj regionalnih specifičnosti”, “poticanje populacijskog rasta” a osobito “demilitarizacije”. Teme kao što su “suzbijanje nezaposlenosti” ili “stabilnost cijena” razumljene su kao rješive samo pod uvjetom osiguranja “razvoja privatnog poduzetništva” odnosno kao pokrivene “socijalnom pravdom i sigurnošću”.

Svakako ohrabruje (s pozicije razvoja kompetitivne demokracije u novoj državi) visoka suglasnost u zahtjevu za osiguranjem individualnih sloboda, koja je primjetna više kod zastupnika SDP (12 od 21), ali nije zaboravljena ni među ispitanim zastupnicima HDZ (18 od 54).

Ovako formulirano pitanje pokazalo se korisnim i možda jednim od najvažnijih nalaza istraživanja, jer je pokazalo razlike između dva politička bloka unutar prvog hrvatskog modernog parlamenta, te politička nastojanja zastupnika njegova saziva.

4. Analiza procesa odlučivanja

Analiza parlamentarizma i parlamentarnog ponašanja obavezno uključuje (i to na centralnom mjestu) i analizu procesa političkog odlučivanja (*decision-making* procesa).

Ispitanike se pitalo kako ocjenjuju svoj utjecaj na proces odlučivanja u pojedinim fazama odlučivanja. Razdioba faza *policy*-procesu napravljena je prema standardnoj klasifikaciji *policy*-procesu u *policy*-analizi (Grdešić, 1986). Tako se od ispitanika tražilo da ocjenama od 1 do 5 (pri čemu je 1 značilo da svoj utjecaj ocjenjuju “vrlo niskim”, a 5 “vrlo visokim”) odrede svoj utjecaj u a) fazi inicijative; b) fazi formuliranja nacrtu i prijedloga odluka; c) fazi rasprave o prijedlogu odluke; d) fazi odlučivanja i e) fazi realizacije odluke. Takva se razdioba *policy-decision* procesa (na četiri prve faze plus realizaciju) očituje i u proceduralnim pravilima o “prvom” i “drugom čitanju” pri donošenju zakona u hrvatskom parlamentu. Faza inicijative odgovara utjecaju na stvaranje agende (dnevnog reda) parlamenta. Faza formuliranja nacrtu i prijedloga odluka odgovara pred parlamentarnim aktivnostima (kao predlagača zakona, te u parlamentarnim odborima) i u saborskoj raspravi tijekom “prvog čitanja”. Faza rasprave o prijedlogu odluke uključuje razdoblje javne rasprave, te oblikovanja alternativa tijekom “drugog čitanja”, a faza odlučivanja podrazumijeva konačno formalno iskazivanje preferencija prema pojedinom prijedlogu, najčešće jednostavnim binarnim kodom - za ili protiv.

U tablici 3. pokazat ćemo srednje vrijednosti za cijeli ispitivani korpus, te posebno za zastupnike HDZ i SDP. Pritom spominjemo još jednom da se radi o samopercepciji, dakle o subjektivnoj ocjeni vlastitog utjecaja, koji ne mora odgovarati realnom i objektivnom stanju, iskazanom kvantifikacijama i drugim metodama *policy* analiziranja.

Podaci prikazani u tablici 3. svjedoče o nižoj ocjeni vlastita utjecaja na proces odlučivanja u svim njegovim fazama koje o sebi daju zastupnici SDP u odnosu na HDZ. Također, pokazuje se da i jedni i drugi zastupnici najvišom procjenjuju svoju mogućnost utjecanja u fazi same rasprave o prijedlogu, a najnižom u fazi iniciranja prijedloga i realizacije odluke. To, zapravo, znači da su zastupnici

Tablica 3. UTJECAJ NA POJEDINE FAZE POLICY-ODLUČIVANJA

	Mean uk.	HDZ	SDP
U fazi inicijative	2.4742	2.7963	1.8571
U fazi formuliranja nacrtu prijedloga	2.6082	2.9630	2.1429
U fazi rasprave o prijedlogu odluka	3.0206	3.2778	2.6667
U fazi odlučivanja	2.8351	3.1481	2.0952
U fazi realizacije odluke	2.4742	2.7778	2.0476

percipirali parlament više kao mjesto rasprave o prijedlozima, nego iniciranja zakonskih prijedloga, te više kao mjesto samog čina odlučivanja, nego kreiranja realne provedbe odluka (uključujući i njihovu kasniju moguću promjenu). Ako bismo se mogli osloniti na takvu percepciju samih zastupnika, moglo bi se utvrditi da su oni daleko manjom proglasili svoju mogućnost utjecanja i na input (agendu) o kojoj raspravljaju, i na konačni *output* (primjenu) donijetih odluka. Proces saborskog odlučivanja centrirao se u fazi raspravljavanja o prijedlozima.

No, utjecaj drugih interesnih pozicija u formalnoj strukturi moći hrvatske države percipiran je drukčije. To se najbolje vidi iz analize odgovora na pitanje o utjecaju drugih važnih institucija i grupa za koje se moglo pretpostaviti da ih zastupnici percipiraju kao utjecajne u procesu odlučivanja. Među devet modaliteta koji su ponuđeni ispitanicima da bi njihov utjecaj gradirali istom skalom (od 1 = vrlo nizak, do 5 = vrlo visok) nalaze se vrhovi političkih institucija koje dominantno posreduju u odnosu građana i zastupnika (tzv. CRR odnos; Galeotti i Breton, 1986) kao što su stranački klubovi zastupnika i vodstvo vladajuće stranke; zatim institucije javne uprave i birokratskog profesionalizma (stručne službe Sabora), potom formalne institucije izvršne grane sustava vlasti (Vlada, Predsjednik Republike), te unutarsaborske institucije (Predsjedništvo Sabora; saborski odbori i komisije), kao i institucije neformalnog političkog pritiska ("neformalne grupe"), te utjecajne organizacije civilnog društva ("nevladine organizacije"). Za svaku od tih institucija ili skupina institucija trebalo je ocijeniti opći utjecaj na proces odlučivanja u Saboru, ne specificirajući pojedine faze tog odlučivanja.

Rezultati su predstavljani u tablici koja slijedi. Kao i u tablicama koje su prethodile, ističemo srednje vrijednosti na skali od 1 do 5 za cijelo istraživanje, te za zastupnike HDZ i SDP posebno.

Iz tablice je vidljivo da postoji suglasnost zastupnika oba velika stranačka kluba da tri institucije (koje su situirane izvan parlamenta: dapače, u idealnotipskom smislu podjele vlasti njegova su stalna "kočnica") imaju presudan utjecaj na saborske odluke. To je prije svega, Predsjednik Republike. Od 97 ispitanika u ovom istraživanju, njih 75 izjavilo je da Predsjednik Republike ima

Tablica 4. UTJECAJ NA PROCES ODLUČIVANJA U SABORU

	Mean uk.	HDZ	SDP
Stranački klubovi zastupnika	3.7113	3.9630	3.2381
Stručne službe Sabora	2.6804	2.9444	2.4762
Predsjedništvo Sabora	3.3918	3.4815	3.4286
Saborski odbori i komisije	3.0309	3.4074	2.4286
Vlada	3.9691	3.9630	3.9524
Vodstvo vladajuće stranke	4.3505	4.1296	4.7143
Predsjednik Republike	4.7423	4.6481	4.8571
Neformalne grupe	2.1959	2.1481	2.0000
Nevladine organizacije	1.8041	1.8333	1.7619

maksimalan (vrlo visok) utjecaj na saborske odluke. Dvadeset ih je reklo da ima visok utjecaj, a samo je po jedan rekao da je utjecaj Predsjednika Republike srednji ili malen. I u drugim će se pitanjima, kao u onom o percepciji količine političke moći u Republici Hrvatskoj, potvrditi ovakva percepcija saborskih zastupnika. Predsjednik Republike je, nedvojbeno, u prvom parlamentarnom mandatu imao vrlo visok utjecaj na saborsko odlučivanje.

Dio te uloge Predsjednika Republike (koji je istodobno predsjedavao vladajućom strankom) vidi se i u smještanju "vrha vladajuće stranke" na drugu poziciju po percipiranoj količini utjecaja na saborske odluke. Osobito su zastupnici SDP često odgovarali da je utjecaj vodstva HDZ na saborsko odlučivanje "vrlo visok" (Mean = 4.713). No to su "priznavali" i sami ispitanici iz vladajuće stranke (Mean 4.1296).

Na trećem je mjestu utjecaj Vlade: 31 ispitanik rekao je da je on vrlo visok, a 44 da je visok. Svakako je zanimljivo da su ispitanici daleko utjecajnijima percipirali vanskaborske institucije od saborskih. Tako će predsjedništvo Sabora, saborski odbori, a osobito stručne službe biti prepoznate kao manje utjecajne institucije. Iz tablice je vidljivo da je razlika prilična u ocjeni utjecajnosti saborskih odbora, koje zastupnici SDP manje prepoznaju kao utjecajne od zastupnika HDZ. To treba svakako dovesti u vezu s prethodnim nalazima, prema kojima su zastupnici opozicijske SDP bili zadovoljniji radom saborskih odbora. No, ne i s njihovim utjecajem na proces odlučivanja. U saborskim odborima, naime, opozicijski su predstavnici povremeno uspijevali "probati" blokadu vladajuće stranke, te neke odbore (npr. za politički sustav) čak i voditi.

Na samom dnu ljestvice utjecajnosti našle su se dvije neformalne grupe, a osobito ona koja potpuno predstavlja civilno društvo ("nevladine organizacije").

Od 97 ispitanika, 43 misli da je utjecaj tih organizacija vrlo nizak, a još trideset ga ocjenjuje niskim.

Napokon, u 37. se pitanju tražilo od zastupnika (pitanjem otvorenog tipa) da upišu ime i prezime svog kolege saborskog zastupnika koji ima najveći utjecaj na saborske odluke. Odabir je bio ograničen samo na jedno ime i prezime. Tim se pitanjem željelo postići nekoliko mogućih posljedica: a) da se ustanovi postoji li suglasnost oko stvarnih lidera pojedinih skupina, ili čak cijelog parlamenta u prvom saborskom mandatu; b) da se dobije stanovita osnova za *snow-ball* pristup pri nekom eventualnom budućem istraživanju političke elite u Hrvatskoj; c) da se primijeni perceptivna metoda istraživanja realne političke moći u hrvatskom parlamentarnom prostoru.

Rezultati su više nego zanimljivi. Prije svega, od 97 ispitanika, neko je ime upisao 81, a šesnaestorica nisu upisala nijedno ime. Ukupno je bilo spomenuto samo 10 imena, od kojih su petorica bila spomenuta samo jednom (Drago Krpina HDZ, Franjo Gregurić HDZ, Gordana Turić HDZ, Zvonimir Šeparović HDZ, Stipe Mesić HDZ). Već se iz ovog popisa vidi da se zastupnici nisu sasvim držali propozicija, tj. da su upisivali i imena osoba koje su bile ugledne i utjecajne ali nisu bili zastupnici: npr. Zvonimir Šeparović bio je ministar vanjskih poslova, dr. Franjo Gregurić predsjednik Vlade, a Stipe Mesić glavni tajnik HDZ ali ne i zastupnik u Saboru.

No, daleko najčešće spomenuta osoba bio je Vladimir Šeks. Od 97 ispitanika, njegovo su ime upisala 52. Na drugom mjestu je Žarko Domljan, predsjednik Sabora, kojeg je devet zastupnika smatralo najutjecajnijom osobom, a slijede Vice Vukojević (sedam), Ivan Milas (pet) i Josip Manolić (dva).

Dominacija Vladimira Šeksa (kojeg su u medijima nazivali i pravim šefom parlamentarne većine) izrazita u oba stranačka bloka: od 54 zastupnika HDZ, njih točno polovica (27) njega je navela kao najutjecajnijeg zastupnika. Među zastupnicima SDP ta je dominacija još veća (14 od 21 zastupnika).

Šeksova je dominacija tim veća ako se nalazi ovog pitanja usporede s rezultatima sljedećeg pitanja: "Koji zastupnik iznosi argumente koji su najbliži Vašim političkim stavovima?"

Model odgovora na to pitanje bio je isti, ali je raspršenost pojavljivanja imena pojedinih saborskih zastupnika daleko veća. Ukupno je imenovano 28 zastupnika - od toga osamnaestorica samo jedanput (Josip Pankrećić, Nikola Visković, Ivan Mustać, Damir Mejovšek, Marko Vlašić, Stanko Kovač, Franjo Gregurić, Ivan Kovač, Josip Buršić, Božidar Petrač, Ante Prkačin, Gordana Grbić, Juraj Buzolić, Vladimir Veselica, Ivan Vekić, Branimir Glavaš, Ivica Percan i Drago Krpina). I u ovom slučaju zastupnici su povremeno, dakle, upisivali i imena osoba koje nisu bili saborski zastupnici, a prvi se put (što je logično s obzirom na postavljeno pitanje) pojavljuju i imena zastupnika koji ne pripadaju vladajućoj stranci.

I na ovoj je listi najveću učestalost postigao saborski zastupnik HDZ Vladimir Šeks: 15 njegovih kolega (od toga 14 iz HDZ) smatra njegove stavove najbliže svojim. Na drugom je mjestu Ivica Račan, predsjednik SDP, kojeg "najbližim" drži 11 zastupnika (10 iz SDP). Šeks i Račan su tako zastupnici koji izražavaju stavove bliske najvećem broju zastupnika, iako frekvencije nisu takve da bi se moglo govoriti o "ideolozima" dviju stranačkih grupa. Osam zastupnika (od toga

šestorica iz HDZ) najbližima smatra stavove Ivana Milasa (HDZ), sedmorica Hrvoja Kačića i Sime Đodana, četvorica Željka Mažara i Vice Vukojevića, trojica Ante Klarića, a dvojica Nedjeljka Mihanovića i Ivana Matije.

Šetnaest ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje.

5. Odnos između Sabora i drugih institucija: percepcija situiranja političke moći

U ovom ćemo dijelu teksta pokazati nalaze istraživanja koji se odnose na percepciju količine političke moći u pojedinim institucijama poretka (a osobito poziciju Sabora u toj razdiobi moći), ocjenu ostvarivanja funkcija Sabora, ocjenu ustavne i realne pozicije hrvatskog parlamenta u odnosu na Vladu i Predsjednika Republike, preferencije o poželjnom sustavu tih odnosa i ocjenu o promjenama koje su se u poziciji Sabora dogodile od početka mandata (svibanj 1990) do trenutka istraživanja (lipanj-srpanj 1992).

Saborskim zastupnicima postavljeno je pitanje: "Tko, po vašem mišljenju, posjeduje najveću političku moć u Republici Hrvatskoj?" Od ponuđenih osam modaliteta ispitanici su trebali odabrati dva odgovora. Modaliteti su postavljeni tako da obuhvaćaju formalne i moguće neformalne strukture moći. Tako su među ponuđenim odgovorima bile najviše institucije zakonodavne i izvršne vlasti (Sabor, Vlada, Predsjednik Republike Hrvatske), službena koordinacija političkog vrha Hrvatske (Vrhovno državno vijeće), stranački vrh vladajuće HDZ, vrh vojske (Glavni stožer Hrvatske vojske), vrh ekspertno-birokratske moći (savjetnici u Uredu Predsjednika Republike), te "neformalne grupe".

Gotovo apsolutna suglasnost ispitanika postignuta je u odabiru Predsjednika Republike kao jedne od dviju institucija s najvećom političkom moći u Hrvatskoj. Od 97 ispitanika, tako se izjasnilo njih 94 (96.9 posto). Dakle, samo trojica ispitanika (sva trojica iz HDZ) nisu uvrstili Predsjednika na jednu od tih dviju pozicija. Petnaestorica ispitanika su zaokružila samo taj modalitet, bez navođenja nekog drugog.

Dominantnost takve percepcije vidljiva je i iz podatka da je sljedeće po frekvenciji odabira "vodstvo Hrvatske demokratske zajednice". Dvadeset i četiri ispitanika navela su tu instituciju kao jednu od dviju najmoćnijih. To je potpuno u skladu s odgovorima na prethodno pitanje o utjecaju vodstva vladajuće stranke na proces odlučivanja u Saboru (pitanje 36).

Na trećem mjestu je Vrhovno državno vijeće, koje na jednu od dvije odabrane najmoćnije pozicije smješta 21 ispitanik - češće zastupnici opozicijske SDP nego vladajuće HDZ. Da je vlada jedna od dvije najmoćnije institucije, misli 15 zastupnika (najčešće iz HDZ), dok sam Sabor tako definira 14 ispitanika. Taj podatak pokazuje da zastupnici ne doživljavaju Sabor kao izrazito moćnu instituciju u odnosu na druge moguće centre moći, prije svega centre izvršne vlasti (Predsjednika i Vladu), te stranački centar HDZ.

Napokon, rijetko se među dvije institucije najveće moći nalaze "savjetnici u Uredu Predsjednika Republike" (devet puta), još rjeđe "neformalne grupe" (dvaput), a nijednom "Glavni stožer Hrvatske vojske". Taj posljednji podatak indicira da su političke institucije (iako se radi o poluratom stanju) dominirajuće u odnosu na vojsku.

Ispitanicima je postavljeno i pitanje "Kako ocjenjujete ustavnu poziciju Sabora Republike Hrvatske?". Ponudena su tri odgovora: a) Sabor ima premalo ovlasti, trebalo bi ih povećati; b) Sabor ima onoliko ovlasti koliko je potrebno i c) Sabor ima prevelike ovlasti, trebalo bi ih smanjiti. Treći odgovor nije odabrao nijedan zastupnik. Većina zastupnika (68) odlučila se za prvi - "Sabor ima premalo ovlasti, trebalo bi ih povećati". No, dok je među zastupnicima SDP izrazio dominira taj odgovor, među zastupnicima HDZ jednak je broj onih koji su zaokružili prvi i drugi.

"Kako ocjenjujete utjecaj Sabora u političkoj praksi?" Na to pitanje bila su također ponudena tri odgovora. Da je "utjecaj Sabora u političkoj praksi manji od onoga što ga predviđa Ustav" odgovorilo je 67 ispitanika (31 iz HDZ i 19 iz SDP). Da je taj utjecaj "u skladu s onim što predviđa Ustav" izjavila su tridesetorica (23 iz vladajuće stranke i dva iz SDP). Ni kod ovog pitanja nijedan zastupnik ne misli da je "utjecaj Sabora veći od onoga što ga predviđa Ustav".

Ovi podaci govore da je i među zastupnicima vladajuće stranke bila većinska percepcija o premalom utjecaju Sabora na proces realnog političkog odlučivanja, ali je postojala podijeljenost o ustavnoj poziciji Sabora.

Sljedeća su dva pitanja postavljena da bi se dobila još preciznija zastupnička percepcija pozicije Predsjednika Republike u hrvatskom Ustavu i u stvarnoj političkoj praksi.

Prvim se od tih pitanja zastupnike tražilo (na način kakav je primijenjen za ocjenu utjecaja Sabora i Vlade) da ocijene ustavnu poziciju Predsjednika Republike. Većina ispitanika (63, odnosno 64.9 posto) mišljenja je da "Predsjednik ima prevelike ovlasti, trebalo bi ih smanjiti". Svi zastupnici SDP tako su odgovorili na ovo pitanje, dok je istog mišljenja i većina (29 od 54) zastupnika HDZ. Nijedan ispitanik ne misli da "Predsjednik ima premale ovlasti, te bi ih trebalo povećati", a 33 ispitanika drži da je "Predsjednik dobio onoliko ovlasti koliko je potrebno". Unutar stranačkog bloka HDZ, čini se da je moralo dolaziti do nesuglasica u vezi s odnosom saborskih zastupnika i Predsjednika Republike.

Takve su razlike unutar vladajuće stranke vidljive i iz odgovora na sljedeće pitanje: "Kako ocjenjujete utjecaj Predsjednika Republike u političkoj praksi". Većina (iako ne tako izrazita kao u prethodnom pitanju) je odgovorila: "Predsjednikov je utjecaj veći no što bi trebao biti po Ustavu". Od 58 zastupnika koji su odabrali taj modalitet, 23 ih je iz HDZ. Ukupno je 35 zastupnika reklo da je "Predsjednikov utjecaj u skladu s onim što predviđa Ustav" (27 iz HDZ, dva iz SDP), dok su trojica (iz HDZ) odabrala odgovor: "Predsjednikov je utjecaj manji od onoga što predviđa Ustav, budući da ne koristi sve svoje ustavne ovlasti".

Takva se percepcija utjecaja i ustavne pozicije Predsjednika Republike za većinu zastupnika u Saboru zasigurno odrazila i u odgovoru na pitanje: "Za koji sustav organizacije vlasti između Sabora, Vlade i Predsjednika Republike se osobno zalažete?" To je pitanje bilo među ključnima u parlamentarnim raspravama prilikom usvajanja Ustava Republike Hrvatske (22. prosinca 1990) te izbornih i drugih sistemskih zakona.

Većina zastupnika (59 ili 60.8 posto) odlučila se za parlamentarni sustav. Takav model preferiraju svi ispitani zastupnici SDP, te 18 (od 54) zastupnika

HDZ. No, ipak je većina (31 od 54) ispitanika iz HDZ za polupredsjednički sustav. U toj je razlici moguće naći i razlog za kontinuirano političko sukobljavanje tih dvaju opcija oblikovanja odnosa parlamenta i predsjednika Republike tijekom cijelog prvog parlamentarnog mandata. Četvorica zastupnika HDZ izjasnila su se za predsjednički sustav.

Napokon, ispitanici su upitani i "kako ocjenjuju stupanj utjecaja Sabora na političke procese u Republici Hrvatskoj danas u odnosu na početak mandata (svibnja 1990)." Četrdeset i šest ispitanika izjavilo je da je "utjecaj Sabora danas manji nego na početku mandata", 28 da je "jednak kao i na početku mandata", a 22 da je "utjecaj Sabora na političke procese u Hrvatskoj danas veći nego na početku mandata".

Ispitanici su zamoljeni da kažu jesu li zadovoljni načinom na koji Sabor ostvaruje tri svoje najvažnije funkcije: funkciju nadziranja Vlade, funkciju nositelja zakonodavne vlasti, te funkciju predstavljanja (reprezentiranja) građana. Svoje zadovoljstvo ispitanici su mogli iskazati zaokružujući jednu od ocjena od 1 do 5, pri čemu je 1 bio znak potpunog nezadovoljstva, a 5 potpunog zadovoljstva.

Najbolje je ocijenjena funkcija nositelja zakonodavne vlasti: srednja je vrijednost za cijeli analizirani uzorak bila 2.8454 (HDZ 3.3333; SDP 2.0476). Slijedi funkcija predstavljanja građana (Mean = 2.6392; HDZ = 3.0000, SDP = 2.0000), dok je najmanje zadovoljstvo postignuto u ocjeni saborske funkcije nadziranja vlade (Mean = 2.3918; HDZ = 2.7778; SDP = 2.0000). U sve tri funkcije vrlo je malo onih koji su potpuno zadovoljni: između jedan (kod ostvarivanja funkcije predstavljanja građana) i pet (funkcija nositelja zakonodavne vlasti). Nasuprot tome, najnižu ocjenu (potpuno sam nezadovoljan) dao je 21 ispitanik za funkciju nadziranja vlade, 14 za funkciju predstavljanja građana, a 12 za funkciju oblikovanja zakona.

6. Ocjena odnosa vladajuće stranke i države prema medijima i poduzećima

Četiri pitanja u anketnom upitniku postavljena su da bi se dobila zastupnička percepcija političkog utjecaja i poželjnog stanja odnosa vladajuće stranke i javnih medija (osobito HRT), te države i poduzeća u društvenom (državnom) vlasništvu.

Na pitanje "Kakav je, po Vašem mišljenju, politički utjecaj vladajuće stranke na javne medije, osobito na Hrvatsku radio-televiziju?", najveći je broj zastupnika (46, odnosno 47.4 posto) izjavio da je taj utjecaj vrlo velik. Samo su dva zastupnika rekla da je zanemariv, a četvorica da je mali. Zastupnici iz HDZ najčešće su se (23 od 54) odlučivali za odgovor: umjeren, dok su svi zastupnici SDP izjavljivali da je taj utjecaj vrlo velik. Na ljestvici intenziteta (na kojoj je 1 oznaka za vrlo velik, a 5 za vrlo mali utjecaj), srednja je vrijednost dobivenih odgovora 1.8763. Za zastupnike HDZ ona je 2.444, a za zastupnike SDP 1.000.

Na pitanje: "Kako, po Vašem mišljenju treba urediti odnose vladajuće stranke i javnih medija, osobito Hrvatske radio-televizije?" ispitanicima su ponuđena tri odgovora. Najviše ih se (51) odlučilo za odgovor "javni mediji trebaju biti potpuno nezavisni od bilo kakvog političkog utjecaja, kako vladajuće stranke, tako i opozicije". Tako je odgovorilo 18 (86 posto) zastupnika iz SDP, i 16 (29 posto) zastupnika HDZ. Trideset i sedam zastupnika reklo je da "treba omogućiti utjecaj vladajuće stranke na javne medije, ali to u odgovarajućem omjeru treba

omogućiti i opozicijskim strankama". Taj model odnosa je najpoželjniji za 29 zastupnika HDZ, te za trojicu ispitanika iz SDP. Napokon, devetorica ispitanika (svi iz HDZ) rekli su da je "prirodno da vladajuća stranka u državi zadobije i odlučujuću kontrolu nad javnim medijima". Takva distribucija učestalosti odgovora vjerno pokazuje da je sukob oko načelnog pitanja o odnosu vladajuće stranke i medija (osobito HRT) bio sukob oko preferiranja dviju opcija: po prvoj bi utjecaj na medije (televiziju) morao biti razmjernan izbornim rezultatima, a po drugoj bi mediji morali biti izvan područja stranačke kontrole. Te dvije političke opcije pojavljivale su se kao više ili manje uobličeni politički programi upravo tijekom prvog mandata, naročito pri njegovu kraju, u pripremi izborne kampanje.

Isti model s dva pitanja (jednim kao ocjenom postojećeg stanja, a drugim kao mogućnošću iskazivanja preferencijalne opcije za normiranje odnosa) postavljen je i za analizu utjecaja vladajuće stranke i države prema poduzećima u društvenom (državnom) vlasništvu. Dvojnost u definiranju takvih poduzeća posljedica je dvojnosti između realne (i političke) i nominalne (pravne) terminologije.

Na pitanje "Kakav je, po Vašem mišljenju, utjecaj vladajuće stranke na upravljanje poduzećima u društvenom (državnom) vlasništvu?" također je ponuđena skala intenziteta od 1 (vrlo velik) do 5 (zanemariv). Ispitanici obiju stranaka (a osobito HDZ) misle da je utjecaj te stranke na upravljanje poduzećima manji od utjecaja na medije (televiziju). Srednja je vrijednost dobivenih odgovora tako sada 2.7113 (za HDZ 3.5741; za SDP 1.2857). Deset zastupnika izjavilo je čak da je taj utjecaj zanemariv, dok se 26 odlučilo za odgovor vrlo velik. Pa ipak, ispitanici iz SDP misle da je on vrlo velik ili (rijetko) velik, dok zastupnici iz HDZ misle da je on umjeren ili mali.

"Kako, po Vašem mišljenju, treba urediti odnos države prema mnogobrojnim poduzećima u društvenom (državnom) vlasništvu?" glasilo je 53. pitanje. To je pitanje bilo jedna od važnih točaka sporenja između dviju velikih parlamentarnih stranaka tijekom cijelog mandata. To je vidljivo i iz distribucije odgovora na ovo pitanje. Dok većina (28 od 54) zastupnika HDZ kaže da se "država treba uglavnom odreći kontrole nad poslovanjem poduzeća, ali treba zadržati mogućnost intervencije ako to nalažu važni politički interesi", većina (19 od 21) zastupnika SDP misli da se "država uopće ne treba miješati u poslovanje poduzeća, već samo nadzirati zakonitost njihova rada." Devet ispitanika (iz HDZ) odgovorilo je da "država treba imati odlučnu kontrolu nad poduzećima u svim oblicima njihova poslovanja, a osobito u kadrovskoj politici."

7. Ocjena političke uspješnosti Sabora, Vlade i Predsjednika Republike

Zastupnici koji su sudjelovali u istraživanju zamoljeni su da ocjenama od 1 (vrlo neuspješno) do 5 (vrlo uspješno) ocijene uspješnost politike Sabora, Vlade kojoj je predsjedavao Josip Manolić, Vlade kojoj je predsjedavao dr. Franjo Gregurić te predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana na sedam *policy* područja. Vlada Stipe Mesića, koja je bila vrlo kratkotrajna i na samom početku prvog parlamentarnog mandata, nije bila uključena u ovo ocjenjivanje.

Pred ispitanike se politika Sabora, dviju saziva Vlada i Predsjednika analitički podijelila na obrambenu, vanjsku, gospodarsku, socijalnu, obrazovnu i

informativnu politiku, te politiku zaštite okoliša. Prikazat ćemo kako su ispitanici ocijenili svaku od tih politika srednjom ocjenom za svaku od ocjenjivanih institucija.

Tablica 5. OCJENE USPJEŠNOSTI SABORA, VLADE JOSIPA MANOLIĆA I FRANJE GREGURICA, TE PREDSDJEDNIKA REPUBLIKE

	SABOR	MANOLIĆ	GREGURIĆ	PREDSDJEDNIK
Obrambena politika	3.1856	2.8454	3.6289	3.4948
Vanjska politika	3.9794	3.0103	4.2887	4.2680
Gospodarska politika	2.3608	2.0619	3.0309	2.7320
Socijalna politika	2.4333	2.1340	2.8247	2.7835
Obrazovna politika	2.5361	2.1134	2.6907	2.7629
Informativna politika	2.5155	2.0825	2.7629	2.7010
Politika zaštite okoliša	2.2371	1.9794	2.4639	2.4742

Iz tablice je vidljivo da je najbolje ocijenjena institucija hrvatskog političkog sustava u prvom parlamentarnom mandatu bila Vlada nacionalnog jedinstva kojoj je predsjedavao dr. Franjo Gregurić. Zahvaljujući visokim ocjenama koju joj je bila spremna dati i opozicija (srednje vrijednosti među zastupnicima SDP gotovo su dvostruko više u odnosu na ocjene uspješnosti Vlade Josipa Manolića ili uspješnost politike dr. Franje Tuđmana), Vlada nacionalnog jedinstva je na gotovo svim područjima dobila najviše ocjene uspješnosti. Osobito se jasno vidi razlika u ocjenjivanju te vlade u odnosu na prethodnu, kojoj je predsjedavao Josip Manolić. Manolićeva je vlada najslabije ocijenjena od sve četiri institucije hrvatske politike koje smo ovdje naveli.

Ispitanici su osobito pozitivno ocijenili pomake koji su nastupili ustanovljavanjem Vlade nacionalnog jedinstva na području vanjske politike i gospodarstva, a također su više ocjene i politike obrane i socijalne politike. U odnosu na ocjene date politici Predsjednika Republike, Gregurićeva je vlada slabija jedino u obrazovnoj politici, pa se to može smatrati najlošije ocijenjenim resorom te vlade. Naravno, ako se izuzme politika zaštite okoliša, koja - to smo već vidjeli u analizi preferencija za hrvatsku politiku - nije bila važna pri ocjenjivanju općenite uspješnosti vlade.

Zanimljivo je da su razlike između vladajuće HDZ i opozicijske SDP bile najveće u ocjeni gospodarske i socijalne politike Predsjednika Republike, a najmanje u ocjeni obrambene politike Vlade dr. Gregurića. Relativno visoke srednje ocjene dobila je vanjska politika Predsjednika Republike (HDZ = 4.7593; SDP 3.5714). Čak 52 od 97 ispitanika ocjenjuje tu politiku najvišom ocjenom, a ocjenu "uspješna" dalo je još 25 ispitanika.

Zaključak

Anketnim istraživanjem provedenim u ljeto 1992. godine među saborskim zastupnicima otvorena je mogućnost utemeljenja sustavnog i longitudinalnog istraživanja modernog hrvatskog parlamentarizma. Također, otvorena je mogućnost organiziranja dodatnih istraživanja oblikovanja i strukturiranja političkog personala ("političke elite") u suvremenoj hrvatskoj državi. Omogućen je uvid u stavove zastupnika ovog iznimno važnog saborskog saziva o realnim odnosima uspostavljenim u hrvatskom političkom prostoru, te o čimbenicima koji su ih vodili pri odlučivanju u razdoblju njihova mandata.

Istraživanje pokazuje oko kojih su tema postojale najveće razlike, a oko kojih sličnosti između dvaju najvećih stranaka prvog parlamentarnog saziva. Ono otkriva i razlike unutar obiju velikih stranaka, i poželjne smjerove mogućih promjena u načinu normiranja odnosa između zastupnika, vodstva stranke, birača i samog parlamenta. Anketno je istraživanje omogućilo uvid u ocjene koje zastupnici daju politici Predsjednika Republike, Vlade (u dva saziva) i onoj politici koju su sami vodili svojim odlukama u Saboru. Ono pokazuje i koje ciljeve i koja sredstva zastupnici pretpostavljaju kao osnovu svog djelovanja u hrvatskoj politici.

Po svom opsegu, postavljenoj širini interesa, relativno dobrom odazivu i zadovoljavajućoj strukturi dobivene građe, istraživanje stavova zastupnika Sabora (1990-1992) može biti osnova za uspoređivanje s iskustvima drugih novih kompetitivnih demokracija. Kao prvo insajdersko *istraživanje* parlamenta, ono može imati pozitivne posljedice za razvoj novih instrumenata istraživanja parlamentarizma: analize dokumenata, analize procesa odlučivanja, analize odnosa moći među subjektima *policy*-odlučivanja, analize oblikovanja javnog mnijenja i analize nastajanja hrvatskog stranačkog sustava u novim okolnostima. Napokon, ono može biti poticajno za razvoj cjelokupnog korpusa "primijenjenog" (ekspertskog) znanja, politološkog utemeljenja procesa političkog odlučivanja, jednako kao i razvoja novog (daleko više empirijskog) pristupa analizi odnosa među subjektima političkog sistema.

Ispitivanje stavova zastupnika prvog hrvatskog državnog parlamenta nastalog nakon kompetitivnih izbora tek je osnovni (a nipošto jedini i dovoljan) korak na tom putu.

LITERATURA

- Galeotti, Gianluigi—Breton, Albert, "An Economic Theory of Political Parties", *Kyklos*, No. 1, 1986, str. 47-65.
- Grdešić, Ivan, i dr., *Hrvatska u izborima '90*, Naprijed, Zagreb, 1991.
- Grdešić, Ivan: "Policy analiza", *Politička misao*, Vol. 23, No. 3, 1987, str. 3-19.
- Jović, Dejan, "Komparativna analiza sadržaja statuta političkih stranaka u Hrvatskoj 1991", *Politička misao*, Vol. 30, No. 1, 1993, str. 57-75.
- Kasapović, Mirjana, "Izborni modeli i politički sustav", *Politička misao* Vol. 29, 1992, No. 2, str. 12-23.
- Kranjc, Stane, "Političke stranke - dejavnik (ne)stabilnosti demokracije", u zborniku: *Problemi konsolidacije demokracije*, Slovensko politološko društvo, Ankaran, 1993, str. 67-89.
- Sabol, Željko (ur.), "Sabor Republike Hrvatske 1990-1992", *Izvešća Hrvatskog Sabora*, Zagreb, 1992.
- Zajc, Drago, "Procesi politične modernizacije v (Vzhodni) Evropi in v Sloveniji", u zborniku: *Slovenski parlament v procesu politične modernizacije*, FDV, DV, CPR, Ljubljana, 1993.

Dejan Jović

*POLITICAL ATTITUDES AND POSITIONS OF CROATIAN
PARLIAMENTARY REPRESENTATIVES IN THE 1990-1992 MANDATE*

Summary

This text presents the results of polling research conducted amongst 97 representatives of the Croatian Parliament (1990-1992) after the competitive elections conducted in the spring of 1990. Representatives were asked 56 questions about the status of representatives, and their attitudes towards the parliament, parties, voters, the public and interest groups. They defined their own positions and the positions of parliamentary parties in the political arena (on a left-right scale), and designated priorities in Croatian policy, analyzed the decision-making process within and outside of parliament, their own influence in phases of decision-making, and the relationship between the government and the President. At the end of the text, the results of the judgments on the success of past policy, and a grading of the attitude of the party in power (HDZ) and the state towards the media and companies are presented. This is the first research conducted amongst representatives, and forms the basis for possible further longitudinal empirical research on Croatian parliamentarism.